

חשבון שנות בכור וקדשים - מן הלידה, או 'להרצאה'?

הנידון במסכת ר"ה (ו:) ושייך לבכורות (כז: לט:) ולסוגיות נוספות¹

נפתח בתמצית סוגיית הגמ' בבכורות (כז:), עם השלמות וצינונים (בהערות-שוליים) מהסוגיה בר"ה ומסוגיות אחרות השייכות לזה:

בכור נאכל תוך שנת חייו² הראשונה³ מיום ליום (רב: "שנה בשנה" שנכנסת זו בזו; תנא: כבדשים "כבש בן-שנתו") *ומשעה לשעה (לט:) - תם בעת המקדש, ובעל מום (גם הוא לכהן - לרב "ובשקם יהיה-לך", לתנא "לך יהיה"⁴) אף בזמן הזה.

ע"כ.

הבאנו⁵ ממסכת ר"ה (ו:) שהשנה נמנית לבכור מן הזמן ש'נראה להרצאה', דהיינו מאז שהוא בן שמונת ימים וראוי לקרבן⁶. ויש לעיין בזה⁷.

א] האם מונים לבכור 'משנראה להרצאה'? - שיטות תוס' ורמב"ם

כתבו בתוס' בערכין (יח: ד"ה שנתו) דהני מילי לגבי 'בל תאחר', אך למניין שנותיו אי-אפשר לומר שהוא מן הזמן שנראה להרצאה, דא"כ לא משכחת לה להא ד'שעות פוסלות בקדשים' (בכורות לט: וזבחים כה:), שהרי ימי מחוסר-הזמן אינם נמנים מעת לעת⁸.

אולם בתוס' בר"ה (ז. ד"ה הא) כתבו שהנדון שם (בר"ה) שייך דווקא לסוגיה בבכורות: "דהכא לענין להאכילו בתוך שנתו דצריך, כדאיתא פרק עד כמה"⁹. גם רמב"ן בהלכות בכורות (לה: בדפי הלכותיו)

¹ בס"ד (התשע"ט, התשפ"א), מתוך ההערות שבסוף קונטרס 'תמצית מסקנות הדף' למסכת בכורות (כז:), הקונטרס זמין לעיון, להדפסה ולהורדה בכתובת https://daf-yomi.com/Data/UploadedFiles/DY_Item/100060-sFile.pdf, ובדוא"ל hluch@gmail.com, עם הוספות, עריכה ופתיחה לפסקאות, וסיכום. נשלח לפרסום לירחון 'האוצר' מרחשון התשפ"ו בס"ד.

² מונים שנה מיומו השמיני (או ראוי להקריבה), מלבד הנולד בעל-מום וכלו חדשי הרינו (שיצא מספק-נפל. ר"ה ו: ורש"י ותוס' שם). ובמק"א משמע שמונים מן הלידה (עי' ערכין לא:). 'שנה תמימה', ואם התעברה - 13 חודש (חכמים); רבי: 365 יום, שנת חמה (גז"ש 'שנה' מבתי ערי חומה, שבהם נחלקו; ערכין לא: ורמב"ם הל' בכורות א, יב). ר' אבא בר ממל: נולד בעדרו טלה (בכור, רש"י) ב"ט' באדר-א', ואחר ב"א' באדר-ב' - באדר מלאה שנה לשני לפני הראשון (ערכין שם). בבכור [ובמעשר-בהמה] נוהג (ר"ה ה: "כידרש ידרשנו" לרש"י, ולגרסתנו "ה' אֶלֶיךָ", תוס' שם) איסור "לא תאחר לשלמן" (3 רגלים כסדרם, ר"ה ד-ו: ע"ש, ושם דעות אחרות, וע"ע מאירי שם ד.).

³ אם כי אף שעברה שנתו לא נפסל (הוקש למעשר-שני; "שנה בשנה". תמורה כא:).

⁴ וכן דרשו (בהתאמה) ר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל (ובחים לו: נו, ע"ש).

⁵ לעיל בהערת השוליים.

⁶ בשל מרכזיותה של סוגיה זו לנידוננו, נצטט את לשון הגמ' שם: "איבעיא להו: בכור מאימתי מונין לו שנה? אביי אמר: משעה שנולד; רב אחא בר יעקב אמר: משעה שנראה להרצאה. ולא פליגי, הא בתם, הא בבעל מום. בעל מום מי מצי אכיל ליה (כשנולד?) הרי ספק-נפל הוא, כרשב"ג בשבת קלה: רש"י! דקים ליה ביה שכלו לו תקשי". ופרש"י שם: "הא בתם - דקאי להרצאה - משנראה להרצאה. בעל מום - שנולד במומו, ועומד לישחט בחוץ - מיום שנולד הוא ראוי לכך, ומונין לו משנולד". [ובתוס' שם (ז. ד"ה הא בבעל מום) סייגו: "בעל מום מעיקרו, דתם ונעשה בעל-מום - כיון דלא חי לאכילה - מונים לו משעת הרצאה". ובעניין זה עי' מש"כ בב"י (יו"ד שו, ח), ומש"כ שם בש"ך (ס"ק יד) ומש"כ על דבריו הרב חיד"א בברכי יוסף (ס"ק ד) ובשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' מב אות ו).]

⁷ לא ניכנס כאן לדיון האם המצווה לאכול בכור בעל-מום תוך שנתו היא מן התורה או מדרבנן (עיין מהרי"ט אלגזי אות כב, כד-כה; כתב שלרש"י הוא מדרבנן. וע"ע טורי אבן ר"ה ו: ד"ה הניחא. וע"ש בערול"ג).

⁸ כך הניחו שם בתוס', כפי שהעיר שם ר' עקיבא איגר, וכ"כ בשו"ת נוב"י (תניינא יו"ד ז) ובשו"ת חת"ס (יו"ד שמג), וראה להלן.

⁹ ויש שהבינו שבתוס' בערכין לא דיברו לגבי בכור כלל אלא לגבי שאר קדשים, ואין סתירה בדבריהם - עי' הפלאה שבערכין (ערכין לא: ברש"י).

הביא את הסוגיא דר"ה בסתם, ומשמע ששייכת היא למניין שנה וכו"ל. וכן מפורש בדברי רבנו חננאל בר"ה¹⁰. וכן הם דברי תוספי רא"ש בנדה (מז): **ורשב"א** שם.

א"כ כיצד תתורץ קושיית תוס' בערכין, מדין 'שעות פוסלות בקדשים'?

ישנם אחרונים שהצביעו על כך שרמב"ם פסק (הל' מעה"ק א, הל' יא ויג) שהמניין הוא משעה שראוי להרצאה, ושעות פוסלות; ולפיכך כתבו שלדעתו צ"ל שמניין שבעת הימים מלידתו ועד שראוי להרצאה הוא מעת לעת, כלומר - משעה לשעה, ולא כהנחת תוס' הנ"ל¹¹. כ"כ רבי אליעזר קרפלס מפראג בספר **ערכי עלי** (ה'תקע"ה; ערכין יח: בתוס'), ורבי חיים רבינוביץ **בהפלאה שבערכין** (וילנא ה'תרס"ה; ערכין יח: בתוס' הנ"ל, בד"ה דהא). וכ"כ **בערוך לנר** בנדה (מז): **ובכתר המלך** (הל' מעה"ק שם) ורי"מ חרל"פ **בבית זבול** (א סי' יט, ה) בדעת 'ויש מפרשים' שבתוס'¹², וכתב בערל"נ שרמב"ם סובר כמותם (עי' מל"מ הל' מעה"ק שם). וכך נקט בפרי מגדים (משב"ז יו"ד טו, ג; אך ע"ש בהגהה¹³). וכ"כ **בערוך השולחן העתיד** (קדשים סג, כו: מעל"ע ומוזנים שעות).

וכ"כ **בחזון איש** (פרה סי' א סוף ס"ק ו) בדעת רמב"ם; אך הוסיף שאין כן פשט הסוגיות, והביא את הקושיה מדרשת ר' אפטוריקי (זבחים יב): "כתיב 'והיה שבעת ימים תחת אמו', הא לילה חזי; וכתוב 'ומיום השמיני והלאה ירצה', הא לילה לא חזי! - הא כיצד? לילה לקדושה, ויום להרצאה", אלמא אין מניינו מעל"ע! קושיה זו תירצו **בערוך לנר** (נדה מז; ומלשונו נצטט) **ובבית זבול** (הנ"ל), "דהכי קדייק, מדכתיב 'שבעת ימים' דהיינו שבע פעמים מעל"ע - א"כ אם למשל נולד בתחלת הלילה של מוצאי שבת משמע שנעשה ראוי בליל מוצ"ש אחרת; וכתב 'ומיום השמיני', משמע שאין ראוי עד יום ראשון בבקר, מדכתיב 'ומיום השמיני' ולא כתיב 'ומאז והלאה ירצה'; ולכן דורש 'הא כיצד? לילה לקידוש ויום להרצאה'.

אך ב**ישועות מלכו** לרבי ישראל יהושע טרונק מקוטנא (על רמב"ם הל' יב, בנדפס צוין הלכה ח) כתב על דברי רמב"ם כדברי תוס' בערכין: "מִכָּן שִׁמְנֵת יָמִים - אבל הִז' יָמִים א"צ מֵעַתָּה לֵעַת לִשְׁעוֹת, וְאִם נִלְוֶה לְסוֹף יוֹם א' מוֹתֵר לְהַקְרִיב בְּיוֹם א' בְּבֹקֶר". וכ"כ **בהר המוריה** (על הלכה יג שם), ע"ש. וכך צידד ב**שו"ת נודע ביהודה** (תניינא יו"ד סי' ז) בתשובה מִבֵּן הַמַּחֲבֵר, ע"ש.

בערוך השולחן העתיד (שם) ציין לדברי רש"י במסכת שבת (קלו). כראיה שאין מונים משעה לשעה, וז"ל ערוה"ש: "משמע ג"כ דא"צ מעל"ע ע"ש, וי"ל הטעם, דדווקא בסוף השנה מונין שעות ולא בתחלת לידתו, דביום לידתו אמרינן מקצת היום ככולו" (והניח בצ"ע). וזו לשון הגמ' שם: "רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע איקלעו לבי בריה דרב אידי בר אבין, ועביד להו עיגלא תילתא ביממא דשבעה; ואמרי ליה: אי איתרחיתו ליה עד לאורתא - הוה אכלין מיניה", וברש"י שם: "איתרחיתו - מלשוחטו עד אורתא, שהוא ליל שמיני". אלמא בימי עולם תלוי ולא מעת לעת! ולכאורה, קושיה זו אפשר ליישב כפי שיישבו בערל"נ ובבית זבול את קודמתה, שהמעשה כך היה, שהעגל נולד בערב, ולכן שבעת ימיו מעל"ע קלים בערב.

ובבית זבול (שם) כתב, שהדבר עצמו שנוי במחלוקת בין בעלי התוס' עצמם - שכן בתוס' אחר בערכין (לא. ד"ה מיום) הביאו שיטת **רבנו אלחנן** שדווקא בבתי ערי חומה בעינן מעל"ע דשעות, דגלי קרא, ולא בשאר העינים - ובכללם שבעת ימי ההרצאה. ובתוס' בערכין הנידון לעיל (יח:): הרב שמואל ב"ר אלחנן הוא שמקשה (במהלך שמובאת בו שיטת 'יש מפרשים'), וקושייתו מבוססת על שיטת אביו. אך דעת תוס' עצמם ד"הוא הדין בכולהו בעינן מעת לעת לשעות, דלפינן 'שנה' 'שנה' מבתי ערי חומה"; ולפ"ז גם שבעת ימי ההרצאה הם משעה לשעה, ולא כהנחתו של רבי שמואל ב"ר אלחנן.

¹⁰ וז"ל ר"ח: "כיון דכתיב 'לפני ה' אהיך תאכלנו שנה בשנה' בעינן שנה שלמה שיהיה ראוי לאכילה, או לא? ואסיקנא: בבכור תם בעינן שנה משנראה להרצאה, והוא מיום השמיני והלאה, עד מלאת לו שנה תמימה; ובכור בעלימיום משעה שנולד, שראוי לאכילה, והוא דקים ליה בגויה שקלו לו קדשו, מונין לו שנה משעה שנולד".

¹¹ אך לא מצאתי שרמב"ם כתב שם שמניין השנה מתחיל מן ההרצאה, ראה להלן.

¹² שיטה שבתוס' בערכין (הנ"ל) הביאו וחקקו עליה, הסוברת שחשבוני השנים נמנה "להרצאה" בקדשים בכלל ולא רק ליל תאחר'.

¹³ ועז"ש בפתחי תשובה (שם ס"ק ב), שכתב שבפמ"ג (או"ח תצח משב"ז ס"ק ב) חזר בו. ובפ"ת (שם) הביא אחרונים נוספים שאינו מעל"ע, ע"ש.

ב] בנדון הנ"ל - שיטת רש"י

ובדעת רש"י בנידון זה. רש"י בר"ה לא פירש לאיזה עניין מונים מאז שנראה להרצאה. ואם נאמר שסובר כרבנו חננאל וראשונים רבים שלא חילקו, הרי שיש לומר כן בסוגייתנו - שהמניין יהיה מאז שנראה להרצאה. ואם נוסיף את דין 'שעות בקדשים', נצטרך לומר שרש"י סובר כרמב"ם לפי האחרונים הנ"ל, שגם שבעת-הימים נמנים מעת לעת.

אלא שבסוגיה בסמוך (בכורות כח.), לגבי עיכוב בכור בעל מום מלהישחט, כתב רש"י: "כל י"ב חדש - עד שיהיו לו שנים-עשר חדש מִשְׁנֹלָד" (וכן לשון רבנו עובדיה מברטנורא בפירושו למשנה¹⁴), ולכאורה קמ"ל דלא מנינן מעת שנראה להרצאה. עיין רש"י על דבריו אלו¹⁵. אמנם **בשטמ"ק** (כח. אות יד) הגיה ברש"י "משנולד המום", ופירש **במנחת אברהם** שמדובר שנולד בו המום תוך שמונה ימים ללידתו, ומונים לו מלידת המום. ועיין מה שדן בגרסת שטמ"ק רבי חיים פישל אפשטיין **בשו"ת תשובה שלמה** (סנט לואיס, ה'תש"א; ח"ב, יו"ד סי' יב, ע"ש שהאריך בסוגייתנו) לאור דברי מהרי"ט אלגזי (אות כה). ולבסוף ביאר שם את דברי רש"י לפי גרסת הספרים, "שנים עשר חדש משנולד", ש"אפשר לומר בכִּנְת רש"י דְאִין כְּנִתוֹ לאפוקי דלא מנינן משעת הרצאה, אלא כדי שלא נטעה לומר דהא דקאמר 'נולד לו מום בתוך שנתו' רשאי לקיימו כל שנים-עשר חדש' דהיינו עוד שנים-עשר חדש מיום שנולד המום, לכן כתב רש"י דהנך שנים-עשר חדש דקאמר היינו משנולד; אבל לא נחית לְמַעַט דלא מנינן משעת הרצאה".

ע"ש שכתב עוד לתרץ דברי רש"י כגרסת הספרים "באופן יותר מורחב" לאור שיטת רש"י ותוס' (בר"ה ז.). ורמב"ם, שלנולד תם ונעשה בעל-מום מונים משעה שנראה להרצאה. וכתב שם, ש"בזמן הזה, דגם בכור-תם אינו ראוי להקרבה - מסתברא דאין מונים משעת הרצאה כי אם משעה שנולד, דכיון דאיגלאי מילתא דלאו נפל הוא אם כן אם הומם וראוי לאכילה מוֹכִין לו שנה משעה שנולד" ובסוגיה להלן (כח.) מדובר בבכור בזמן-הזה. וציין לברכי יוסף שכ"כ (יו"ד סי' שו סק"ד, ע"ש).

ועוד תירץ שם, לְחִלָּק בין הנידון בר"ה - לעניין **תחילת** זמן אכילתו (והיא - משנראה להרצאה), ובין הנידון בסוגיה כאן בסמוך, שהיא לעניין סוף שנתו, שנמנית שנה מיום מאז שנולד. וע"ש עוד.

ג] מניין השנים לשאר הקרבנות

בעניין **שאר הקרבנות**, גם זה נתון במחלוקת בין **תוס'** בערכין (יח: הנז' לעיל) ובין שיטת **יש-מפרשים** שהביאו שם; שלתוס' אין המניין-להרצאה נוהג אלא לעניין 'בל תאחר', ול"יש מפרשים" נוהג בכל "שנה האמורה בקדשים".

בהפלאה שבערכין (שם לא: ברש"י, בסוגריים) נקט כמסקנת תוס' בערכין, "דבקדשים מנינן משעה שנולד". אך בספר **עֶרְכֵי עָלִי** (שם) כתב שמדברי **רש"י** שם (ד"ה נולדו לו), שהסביר את דברי ר' אבא בר ממל (שם¹⁶) "נולדו לו שני טלאים" וכו' - בבכור (וצ"ל שמדובר בבעל-מום שְׁקָלוֹ לוֹ קָדְשִׁיו, ע"פ

¹⁴ בכורות ד, ב. ובתפארת ישראל שם (יכין אות ה) נקט כהסוגיה בר"ה: "הבכור נאכל שנה בשנה - ר"ל בתם מותר להשהותו שנת הלבנה מיום ליום לעולם מיום ח', ובבעל-מום משעה שנראה לאכילה, דהיינו מיום ח' ללידתו כשאינו יודע שְׁקָלוֹ לוֹ קָדְשִׁיו".

¹⁵ וז"ל רש"י: "משנולד. וכן פי' הרע"ב. מבואר להדיא כדעת הב"י ביו"ד סימן ש"ו ודלא כהש"ך שם סק"ד. ותימה עליו שהעלים עינו מפרש"י שלפנינו".

¹⁶ הנדון לגבי שנה מעוברת (ההקשר המקורי בערכין שם הוא בתי ערי חומה), המפורסם כיום בעיקר בדין המובא בעקבותיו בשו"ע (או"ח נה, י) לגבי נערי בר-מצווה. בסוגיה זו נדון להלן בס"ד (אות ה).

הסוגיה בר"ה וכאמור לעיל), ולא הסבירם בקדשים, מדוקדק שגם בשאר קדשים מונים משעת הרצאה, כבכור תם ולא כבכור בעל-מום¹⁷ (לדברי רש"י שם נחזור בס"ד בהמשך).

מאיך גיסא, מצאנו ביומא (סו:י-י), לגבי שיעוריו"כ שהתכפר הציבור באחר, האם יוכשר ליוה"כ הבא, שלפי שיטת רבי (ערכין לא.) ששנה נמנית 365 יום כשנת חמה, ייתכן שביוה"כ הבא טרם עברה שנתו, ופרש"י (שם סו. ד"ה ואם נתעברה): "כגון שהקדישו ביום שמיני לליתו, בערב יוה"כ בשנה פשוטה, וכי מטי יום-הכפורים הבא אכתי לא מלו ליה שס"ה ימים, אלא שס"ד". מפורש בדברי רש"י שהשנה נמנית מעת הלידה (וכפירוש בערכין לגבי בכור).

והעיר בזה בהגהת הב"ח שם (אות ד), שאף שבמסכת ר"ה מחשבים שנה של בכור רק מיום שנראה להרצאה - "שאני בכור, דאינו ראוי לאכול כלל, רק להרצאה, כשהוא תם, ע"כ לא חשבינן ליה משעה שנולד; אבל בסתם בהמה - אע"פ שהוקדש אח"כ - מ"מ חשבינן שנתו מיד משעה שנולד".

והנה בדברי הב"ח אלו זכינו גם לסברת ההבדל בין בכור ובין שאר הקדשים; ובדבריו נמצא גם הסבר שלרש"י החילוק הוא בין בכור ובין שאר הקדשים ולענין מניין שנה להכשרו (לא כתוס' בערכין שהוא בין 'בל תאחר' ובין מניין שנתו, וגם לא כ'שימפרשים' שהם דחו, שאין כל חילוק בזה). והביא דבריו בחידושי בן יאיר שם ותמך בהם. וראה להלן עוד ביחס לרש"י ביומא, וביחס לרמב"ם.

ד] רש"י ביומא ובפסחים

ובפסחים כתב רש"י (סו:), ביחס לפסח שעברה שנתו: "שעברה שנתו - שנולד אשתקד קודם ראש חודש ניסן...".

ולמה צ"ל שנולד לפני ר"ח ניסן? (השווה לשון מאירי שם: "כגון שנולד אשתקד קודם ארבעה עשר"). בכתר המלך (הל' מעה"ק א, יא-יב) דן בדברי רש"י אלו והציע שני הסברים, והשני שביניהם שייך לענייננו; וזה קיצורם:

(א) הנה הדיון בגמ' בפסחים הוא בשיטת רבי אליעזר, והוא סובר בתוספתא במס' פרה (סוף פרק א, עם הגהת הגר"א) שפסח אינו כשר לכתחילה אלא מיום שלושים ללדתו; ולזה כיוון רש"י "שנולד קודם ר"ח ניסן והפרישו לשם פסח" - כלומר נולד כשבועיים לפני ר"ח (כמו "פרוס", עי' בכורות נח.), וכך היה כשר לפסח לכתחילה.

(ב) רש"י סובר כ'שימפרשים' שבתוס' בערכין, ולכן - אם ננקוט כשיטת רבי ששנה הפוסלת היא 365 יום, ומונים אותה משעה שנראתה להרצאה - בשנה פשוטה נצטרך לומר שנולד לפני ר"ח ניסן אשתקד. שאם נולד בר"ח ניסן, נראה להרצאה ב"ח' בניסן אשתקד, ושנתו החלה מאז ותסתיים ב"ט בניסן שנה זו. ולכן צ"ל שנולד ימים אחדים לפני ר"ח ניסן.

אח"כ נדרש בכתר המלך לדברי רש"י ביומא הנ"ל, והביא אותם עם הגהת הב"ח, ודחה דברי הב"ח בטענה שא"צ לחדש "בסברא בלא ראיה" שיטה המחלקת בין בכור ובין שאר הקדשים, אלא לחלק כתוס' בערכין בין דין 'בל תאחר' ובין מניין שנים של הבהמה¹⁸. וכותב שלפ"ז אין קשים דברי רש"י ביומא: "וא"כ ניחא דברי רש"י, דהתם לענין שנתו מונין משעה שנולד, אבל לענין בל-תאחר שוה הקדשים דבכור¹⁹ למנות משעה שראוי להרצאה".

¹⁷ כך הניח גם בעל צאן קדשים (ערכין שם), שתמה מדוע רש"י (שם ד"ה נולדו לו) נקט דווקא בכורות, שאינם נפסלים בעבר שנתם; "ויטפי ניחא לפרש תמידים או שאר קדשים שהשעות פוסלת בהן" (ולא תירץ).

¹⁸ אמנם רש"י ביומא (סו.) הבין שכוונת הב"ח ממש לחילוק של תוס' בערכין, ע"ש.

¹⁹ נדצ"ל: לבכור.

אך אין זה מסתדר עם המתבאר בדברי רש"י בפסחים: "אבל מ"מ זה חזין דרש"י ז"ל יסבור דמונין משעה שנולד, ולא כדברי היש-מפרש, וא"כ תשאר הקושיא לדוכתה, מ"ט אמר קודם ר"ח?!"

עכ"פ - הסיק בכתר המלך - ברש"י ביומא יש ט"ס בעל כרחנו, כמבואר בהערה²⁰; וכיוון שנצרכנו להגיה בדברי רש"י, במקום שס"ד נגיה שנ"ד, ונסביר דבריו כמו יש-מפרשים: "ועל כן נ"ל דצ"ל דכי מטי יוה"כ לא הוי רק שנ"ד, דס"ל לרש"י ז"ל אפכא, כמו היש-מפרש, דאחרי השמונה-ימים - משהקדיש - תתחיל השנה, וא"כ הוה שנ"ד ביוה"כ, כיון דשנה הוא מעל"ע משעה שנגמר השמונה-ימים, ושפיר דברי רש"י שם במס' פסחים דחשבין משעה שנראה להרצאה, כמבואר" (תוספת ביאור: אי נקטינן דשמונת ימי הרצאה נמנים מעל"ע, והוקדש אז והיה זה עריוה"כ, מאז התחיל מניין השנה והסתיימו שנ"ד ימים בעריוה"כ אחריו, וכשנכנס יוה"כ מָצָא שעברו עליו 354 יום והוא ביומו ה-355).

הסבר אחר לרש"י בפסחים, כתב **רא"מ הורוויץ** שם, וז"ל: "נקט מילתא דפסיקא לכ"ע, דבר"ח משכחת לה שיהיו ראוי בערב-הפסח בשנה חסירה שאין בה רק ארבעה מעוברים, אליבא דרבי, עי' ביומא ס"ה". וזה החשבון: השנה החולפת מִנְתָּה 352 יום (כשמואל בערכין ט: ע"ש), ואם נולד בר"ח ניסן אשתקד, השתא צריך להשלים עוד 13 יום לרבי, ונמצא שבער"פ מסיים 365 יום, ואם נולד אחה"צ עדיין כשר לקרבן פסח עד אותה שעה. וראה עוד להלן.

ה] ר' אבא בר ממל בערכין

עוד קשה, מֵעֶרְכִין (לא: ²¹): "וא"ר אבא בר ממל: נולדו לו שני טלאים, אחד בחמשה-עשר של אדר הראשון ואחד באחד באדר השני - זה שנולד באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה; זה שנולד לו בחמשה-עשר באדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חמשה-עשר באדר של שנה הבאה". אלמא מונים מיום הלידה!

וקשה לומר דבבכור שנולד במומו מיירי, דהא **פרש"י**: "נולדו לו שני טלאים - והם בכורות ומוזהר להקריבן בתוך שנתן, דכתיב (דברים טו, כ) 'תאכלנו שנה בשנה'; למימרא דבבכור תם בזמן המקדש מיירי!

בתחילה סברתי לדחוק ששם התעלם ר' אבא בר ממל ממניין שבעת ימי ההרצאה, כי לא בא להשמיענו דין ימים בודדים אלו אלא דין קדימה בילידי שנה מעוברת, ותוספת שבעת-הימים הללו עלולה לטשטש את המָסָר. ומצאתי בתלמוד המבואר מהדורת **שוטנשטיין** (שם, הערה 21), שהציעו לבאר ש'נולדו' לאו דווקא, אלא נראו אז להרצאה.

ובערכי **עלי** תירץ (ערכין שם ברש"י; וכעין זה בהפלאה **שבערכין** שם), שמדובר לדברי רש"י בבכור בעל-מום וכשידוע שָׁלוּ הַדְּשִׁיו, שאז מונים לו מן הלידה²². וכפי שהזכרנו, יש בזה דוחק בלשון רש"י שם. וכבר כתבנו בשם **שו"ת תשובה שלמה** וע"פ **הרב חיד"א**, שבכור בזה"ז, שמראש אינו עומד להקרבה, אפי' נולד תם ואח"כ הומם מונים לו משעה שנולד.

²⁰ שכן אם נולד ביום ב' בתשרי והוקדש בשמיני בעריוה"כ + 354 ימי שנה פשוטה - נמצא שביוה"כ הבא הוא לכל היותר ביומו ה-363, עי' רש"י ביומא שהקשה זאת, ובשיח יצחק שם כתב "נראה שצ"ל שס"ב...", וציין ללוית חן לרבי אפרים הקשר שכתב לקיים הגרסה, שיש שנים של 355 יום, ע"ש.

²¹ והזכרנו לעיל תחילת אות ג.

²² והקשה בערכי עלי: ומי הכריחו לרש"י להסביר כן, ולא בשאר הקדשים הבאים בני שנתם? אלא מכאן שאף לשאר הקדשים אין מונים מן הלידה אלא משעת הרצאה (וראה לעיל).

ויש לתרץ עוד: זו מחלוקת אמוראים. מצאנו בירושלמי (שקלים ח. פרק ג סוף הלכה א; ר"ה פ"א סוף ה"א; ועי' תוס' ר"ה ו: ד"ה שנה²³) שלבכור מונים מעת הלידה; וא"כ הירושלמי חולק על הסוגיה בבבלי ר"ה (ומתאים לתוס' בערכין), עיין שם ב**יפה עיניים** שהעיר על המחלוקת (ובתשובה שלמה הנ"ל כתב דאפשר דלא פליגי, ע"פ תירוצו האחרון הנ"ל, וע"ש). בערכין (לא: לגבי שנה מעוברת) הוא מאמר של ר' אבא בר ממל, מאמוראי א", וכשיטת הירושלמי; לעומת הסוגיה בר"ה, שהיא לדברי אב"י ורב אחא בר יעקב, אמוראי בבל. וכ"כ ב**הפלאה שבערכין** (ערכין שם).

ובמרומי **שדה** (בכורות כו:): כתב שהגמ' בר"ה כשיטת רב יהודה בשם רב שדורש בסוגייתנו (בכורות כז:): "שָׁנָה בְּשָׁנָה" ומזה נפקא נמי שְׁמוֹנִים לבכורות משנראה להרצאה; ותנא דבי רבי סובר כירושלמי שהמניין מעת הלידה.

[ו] שנות הקדשים - בשיטת רמב"ם

בדעת **רמב"ם** בנדון מניין שנות שאר הקדשים - כבר כתבנו ש**בערכי עלי** (שם יח: בתוס') ו**בהפלאה שבערכין** (שם, בד"ה דהא) הבינו שְׁמוֹנִים משנראה להרצאה.

והערנו שאין הדבר מפורש בלשון רמב"ם, ואדרבה, מסתימת לשונו - "הקטנים הם מבן שמנת ימים עד שנה תמימה מיום ליום..." - אפשר להבין שמתחיל מן הלידה, מלבד בכור, שפסק רמב"ם בהל' בכורות (א, ח) ע"פ הגמ' בר"ה (ו:): ששנתו נמנית משנראה להרצאה (ושם הוא לעניין אכילתו, בפסוקות שלא כתוס' בערכין שרק ל'בל תאחר'). ואכן כן כתב רבי חיים מרדכי רולר ב**חידושי בן יאיר** (יומא 10.), שלדעת רמב"ם מונים לקדשים מן הלידה. וכן יוצא מן הדוגמה שנקטו ר"י **קורקוס** וב**כסף משנה** לדין 'שעות פוסלות בקדשים' (שם הלכה יג): "ואשמועין הכא דלא תימא מיום ליום הוא דבעינן ולא משעה לשעה, אלא אף משעה לשעה, שאם נולד בניסן ב"ד ב"ט' שעות ושחטו לשנה הבאה ב"ד בניסן ב"ט' שעות אסור לזרוק דמו בעשירית, שכבר עברה שנתו".

וכן דעת רבי יצחק שור בשו"ת **כח שור** (קולומיה ה'תרמ"ח; סי' ב ד"ה סבותי, דף ב עמודה ג), שלא אמרו למנות להרצאה אלא לבכור, אך לשאר קרבנות מונים מיום לידתם.

ונראה שגם שיטת **רבנו חננאל** (ר"ה ו:): כן היא - לחלק בין בכור ובין שאר הקדשים, שפירש מדוע שואלת הגמ' בבכור דווקא: "כיון דכתיב 'לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה' בעינן שנה שלמה שיהיה ראוי לאכילה, או לא?". וע"פ האמור, נראה שיש מקום לומר שגם רמב"ם נוקט שיטה זו. וראה לעיל בדעת רש"י ולפי הגהת ה"ח²⁴.

[ז] סיכום

בסוגיה בר"ה נאמר שלבכור מונים שנה "משנראה להרצאה", מלבד בכור בעל-מום שידוע שקלו חדשי קריונו. ונחלקו בזה רבותינו:

י"א שמניין השנים להרצאה נוהג בבכור לעניין אכילתו (תוס' ור"ח בר"ה, רשב"א ותורא"ש בנדה, רמב"ן בבכורות, תפא"י);

²³ בתוס' שם הביאו מהירושלמי (ר"ה א, א), לגבי "שנה בלא רגלים": "תמן אמרין: תיפתר שהיה מחוסר-זמן לפסח"; כלומר, נולד מעט לפני החג, ועדיין פסול להקרבה בחג (ואעפ"כ, כיוון שראוי להקרבה בסוף ימי החג, נמנה לו החג לעניין 'בל תאחר'). נמצא, שימי שנתו נמנים לו מאז שנולד. והעיר בתוס': "ולקמן אין משמע כן, דאמרינן: אין מונין שנה לבכור אלא משעה שראוי להרצאה".

²⁴ את רש"י בפסחים יסביר כמו ההסבר הראשון שכתב בכתר המלך, או כמו רא"מ הורוויץ, המובאים לעיל.

וי"א שנוהג בכל הקדשים וגם לעניין כשרותם לפי השנים המפורשות בהם ('יש מפרשים' בתוס' ערכין, רמב"ם ע"פ ערל"נ וערכי עלי והפלאה בערכין, רש"י ערכין ע"פ ערכי עלי וצאן קדשים, רש"י בפסחים וביומא למסקנת כתר המלך);

ויש מחלקים, שאינו נוהג אלא לעניין 'בל תאחר' (תוס' בערכין, הפלאה שבערכין), אך שנות בכור וקדשים נמנות מן הלידה (ע"פ לשון רש"י ורע"ב בבכורות, אך יש שתירצו; כתר המלך בדעת רש"י במהלך אחד). ויש שנקט חילוק אחר, בין בכור ובין קדשים לעניין כשרותם (ב"ח ובן-יאיר ביומא, רמב"ם ע"פ בן-יאיר וכמשמע בר"י קורקוס ובכס"מ, כח שור; ואולי זו השיטה הראשונה דלעיל - ר"ח וסיעתו).

ויש שכתב שדברי הסוגיה בר"ה שנויים במחלוקת - לדעת הירושלמי ור' אבא בר ממל בבבלי מונים לבכור משנולד (נרמז בתוס' בר"ה, יפה עיניים שם, הפלאה שבערכין, מרומי שדה), ויש שהציע ליישב (תשובה שלמה).

בבכור בזה"ז עכ"פ נמנית שנה משנולד (ברכי יוסף ובדעת הטור, תשובה שלמה).

[שבעת ימי מחוסר-זמן - יש שנקטו שאינם נמנים משעה לשעה (תוס' בערכין, ישועות מלכו והר המוריה בדעת רמב"ם, נוב"י בתשובה מִבְּנֵי), ויש שחלקו על זה (אחרונים בדעת רמב"ם, ערוה"ש העתיד, בית זבול בדעת תוס' החולקים על רבנו אלחנן), ובדרשת ר' אפטוריקי (קושיית חזו"א) יש לדחוק שנולד בתחילת הלילה (ערל"נ, בית זבול).]